
ИСТОРИЯ НА СЕЛО ЛАКАТНИК

КРЪСТО ПЕШЕВ БАЛКАНСКИ
ИК „ДИЛИЖАНС – ЕКСПРЕС”
СОФИЯ, 2004 Г.

КНИГАТА Е ОТПЕЧАТАНА, БЛАГОДАРЕНИЕ ДОБРОТО СЪРЦЕ И ЩЕДРАТА РЪКА НА СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИТЕ:

- **Ганчо Димитров Ганев** – кмет на с. Гара Лакатник
- **Кирил Петков Николов (Руньов)** – бизнесмен, Гара Лакактник
- **Семейство Веселин Запрянов и Здравка Николова** – юристи
- **Благой, Венцислав и Румен Белеви** – бизнесмени, Гара Лакатник
- **Надежда Емилова Кръстева** – студентка, Гара Лакатник
- **Петър Веселинов** – у-л ЕТ „Петър ЕЛЕКТРИК” – Своге
- **Венцислав Младенов Атанасов** – зам. Кмет на Община Своге
- **Лилия Емилова Пешева** – студентка, Гара Лакатник
- **©Кръсто П. Балкански, автор, © Симеон Найденов, редактор, с/o Jusautor, 2004 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

- КРАТКО ПОЯСНЕНИЕ
- КРАТКА БИОГРАФИЯ НА КРЪСТО ПЕШЕВ БАЛКАНСКИ
- ИСТОРИЧНА ГЕОЛОГИЯ
- ЛАКАТНИК – НЯКОЛКО МНЕНИЯ ЗА ПРОИЗХОДА НА ИМЕТО
- ЛАКАТСКИТЕ ЗЕМИ
- ПРИРОДА
- ПЕЩЕРНИЯТ ЧОВЕК
- ТРАКИЙЦИ
- РИМЛЯНИ

СЪДЪРЖАНИЕ

- ВИЗАНТИЯ
- ПРЕСЕЛЕНИЕ НА НАРОДИТЕ
- СЛАВЯНИ
- БЪЛГАРИ
- ВИЗАНТИЙСКИ РОБСТВО
- ПОКРЪСТВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО
- РЕЛИГИОЗНИ ОБИЧАИ (ОБРЕДИ)
- ТУРСКО РОБСТВО
- ОПОЖАРЯВАНЕ НА ЧЕРКВИТЕ И МАНАСТИРИТЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

- КЪЩИ И ПОКЪЩНИНА
- ВОДЕНИЦИ
- ГРОБИЩА
- ПЪТИЩА НА ТУРЦИТЕ
- МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ НА СЕЛОТО
- ВРЪХ КУЛЕНИЦА
- ТУРСКИ ПЪДАР
- ДЕСЯТЪК. ДЪРЖАВЕН ХАМБАР
- ТУРСКИ БИРНИК

СЪДЪРЖАНИЕ

- ВИДОВЕ ДАНЪЦИ
- СТАРЕЙШИНИ
- СЕИЗИ
- АНГАРИЯ
- ЧУМА
- ТУРСКИ ХАН И КРЪЧМИ
- ДУХОВНО ПРОБУЖДАНЕ
- НАЦИОНАЛНО ОСЪЗНАВАНЕ
- КОМИТИ

СЪДЪРЖАНИЕ

- ПОП МАРТИН И ВЪЛЧАН ВОЙВОДА
- РАЗСЕЛВАНЕ
- ХРИСТО БОТЕВ. БОТЕВИ ЧЕТНИЦИ
- ВАСИЛ ЛЕВСКИ. ОБРАЗУВАНЕ НА ТАЕН РЕВОЛЮЦИОНЕН КОМИТЕТ
- ПОМОЩ НА РУСИТЕ
- БЯГАЩИ ТУРЦИ
- ПРЕБРОЯВАНЕ
- СТРОИТЕЛСТВО Направа на ж.п. линия.

СЪДЪРЖАНИЕ

- ДИМИТЪР ВУТОВ ПЕНЧЕВ – ЩЕДРИЯТ ДАРИТЕЛ НА С. ЛАКАТНИК
- УЧИЛИЩЕ В СЕЛО ЛАКАТНИК
- НАИМЕНОВАНИЯ

КРАТКО ПОЯСНЕНИЕ

Преди да прочетете тази история, трябва да си представите, че не е имало ж.п. линия, шосета, мостове, водопроводи, електричество, телефони, автомобили и други съвременни екстри през ония времена.

До неотдавна е съществувало само селото Лакатник. Село Гара Лакатник се обособява след прокарване на ж.п. линията.

Границите на селото са се изменяли многократно, за да достигнат днешните очертания. Затова тази история излиза в някои случаи извън тези днешни граници. Например днешното село Габровница е било до неотдавна част от Лакатник, с сега е самостоятелно селище.

Тази история е написана от Кръсто Пешев Балкански, който е учителствал 33 години, от които 30 е директор на Основното училище „Христо Ботев“. Материалите са събирани повече от 15 години, главно през 50-те и 60-те години на миналия век. В това издание има незначителни корекции и добавки.

Трябва да се знае, че тази история е родена от паметта на хората, като са използвани също така документи и архивни материали. Използвани са и сведения от архивите на учителя Величко П. Вражалски (1880 – 1964 г.).

Целта беше да се **напише**, а не да се **съчини** история.

Това е история за най – старите времена на с. Лакатник. Баща ми Кръсто П. Балкански състави план за донаписване на историята до наши дни, но това не стана. Историята може да се допълни и продължи. Изказвам благодарност на Симеон Найденов - писател, журналист и краевед от гр. Своге, за оказаната помощ при редактирането и отпечатването на книгата.

Емил Кр. Пешев

КРАТКА БИОГРАФИЯ НА КРЪСТО ПЕШЕВ

БАЛКАНСКИ

Роден е на 10 април 1902 г. в с. Лакатник. На 11 години остава сирак с още трима по – малки братя. Баща му загива в Балканската война 1913 г.

Начално училище завършва в родното си село, а прогимназия в гр. Своге през 1917 г. Поради липса на средства между Своге и Лакатник се движел пеша, рядко се качвал на влак. След това се записва, учи и завършва през 1923 г. Софийската духовна семинария. Става учител в Духовното монашеско училище в Троян.

Есента на 1924 г. се записва в Софийския учителски институт за прогимназиални учители. Поради липса на средства и като сираци от войната с един от братята си са прибрани на квартира и храна в казармите на 6-ти полк. Помогнал им ген. Лазаров. За малко джобни пари чистият канцеларии на офицери. Завършва успешно за 2 години през 1926 г.

Назначен е за учител, а след това и за директор на училището в с. Лакатник, където учителства 12 години, а след това се премества в училището на с. Гара Лакатник. Учителства общо 33 години, от които 30 години е директор. През 1931 г. основава кредитна кооперация „Яворец”. Мнозина се записват за членове и внасят дялов капитал. Кооперацията бързо се развива, но от това търговците и частни кредитори не са доволни, наклеветяват го, че е комунист. Това му донася много неприятности и напрежение в живота. Притиснат, той възприема левите идеи и приятели.

Оженва се през 1933 г. и има две деца – дъщеря и син.

През 50-те и 60-те години на миналия век събира материалите за историята на с. Лакатник, към която е проявявал интерес още от младини. Изпраща събраното и написаното в София за рецензия. Историята е харесана в общи линии, но под предлог, че не е издържана в партийен стил и идея (главно, че не са отразени политическите борби), отказват издаването ѝ. Това го обезкуражи и уби желанието му да довърши историята.

Активно е участвал в партийния, културен, обществен и стопански живот на селището до пенсионирането си.

Умира 1978 година.

Дано събраното и написаното от него събуди желанието у някои да допишат по – новата история на Лакатник. Мисля, че има културен и интелектуален потенциал в лакащани и си заслужава да се довърши започнатото.

Това е наш дълг!

Емил Кр. Пешев

ИСТОРИЧНА ГЕОЛОГИЯ

Преди 130-150 милиона години, до началото на мезозойската ера (триас), тези места били дъно на море. След това е станало нагъване на земната кора и над водата се появяват нашите земи. По същото време на други места на планетата се появяват и динозаврите.

На много места: над читалището на с. Лакатник, около шосето преди влизане в селото, по пътя за Джеречина, над Пещере по стария път, на Куленица и другаде, от този период се намират вкаменелости на организми: амонити, белемити, миди и др. Тези места често са били посещавани от студенти и професори с научна цел. Белите скали – варовиците, червените и сиви пясъчници, а така и орудяванията (предимно от медни руди), също са от онези времена.

ЛАКАТНИК – НЯКОЛКО МНЕНИЯ ЗА ПРОИЗХОДА НА ТОВА ИМЕ

1. Името Лакатник произлиза от глагола „лъкатуши“ (лакатуши, както се казва по нашия край). Селският дол минава през Горна ливада и лакатуши през нея. Селският дол приема пет притока, които текат през селото и образуват лъки. Има няколко местности с името „лаки“ – Липова лака, Чумина лака (под Държанчова нива), Лаките в Билото, Гръцка лака. В ръкописите на Величко П. Варжалски четем: „За произхода на селото, казват, че се е образувало от трите малки селца – Лакатник, Гръцка лака и Лашка лака – заклали вол курбан, яли, пили и се заклели да не се разделят вече“. Но до това предание името Лакатник вече го е имало.

2. Някои казват, че името Лакатник произлиза от завоя на р. Искър, който се извива като лакът на това място.

3. Според проучването на проф. Бистра Цветкова, името на Лакатник е старо и произлиза от латинската дума „лактацио“, т. е. нещо като Млекарево, Млечево (явно е имало много добитък и мляко по време на римляните). Това сигурно е истината. Името на Лакатник се пренася от селото и на с. Гара Лакатник, което се обособява и разраства след прокаране на ж.п. линията. Спирката първоначално била над старото училище (днес на това място има дърводелски цех) и се казвала Милкьова ливада, по – късно спирката е преместена до днешния прелез, а сегашната спирка е третото място.

ЛАКАТСКИТЕ ЗЕМИ

Лакатските земи граничат на север с река Искър, на изток - с височината Остра могила, на юг с връх Яворец, висок 1350 м и под връх Гарван, на запад – с високата равнина Луково и пак с река Искър.

През тези земи текат река Искър, р. Габровница, със своите леви и десни притоци, Ковайски дол (вероятно от Ковашки дол – от ковачница на римляните; намерени са ковани копия и стрели) и Селският дол с трите десни притока – Пещерския дол, Грънчерка и Добротишки дол.

Тези води милиони години са текли и дълбоко са се врязали в земята. Образували са много дълбоки долини, със стръмни, а някъде с отвесни склонове. На много места от двете страни на долините се виждат еднородни скали и на еднаква височина.

В далечното минало Остра могила, на изток от р. Габровница, Билото, Куленица, Градището и скалите край Искъра са били съединени и образували една висока местност. Но водите са я нарязали, затова теренът е много пресечен. Качи се на Билото или на връх Яворец и с един поглед ще видиш Лакатските земи с големите долини, обърнали широки отвори към небето. Най – голяма и дълбока е долината на р. Габровница - над 800 м дълбочина.

ПРИРОДА

Природата на село Лакатник е много хубава и богата. Има много ливади, ниви, гори, пасбища, бистри и студени извори.

Въздухът е чист, лек и здравословен, а климатът е умерен и благоприятен.

Природата предлага различни методи за препитание: лов, риболов в р. Искър и р. Габровница, стоковъдство, земеделие, овощарство, пчеларство, дърводобив и варджийство. В нея има медна руда, червен камък, плочи, бигор, пясък и чакъл. В местността Габровница има минерален извор, серен 24 градуса. Лекува нерви и ревматизъм.

Водите се използват за напояване на градини, за воденици, валявици, тепавици и дъскорезници.

ПЕЩЕРНИЯТ ЧОВЕК

Преди хиляди години Лакатските земи били обрасли с гъсти гори. В тях са бродели диви животни: мечки, елени, вълци , лисици, глигани, сърни, зайци и др. Всички те са водили люти борби за овладяване на пещерите, тия естествени скривалища и жилища. Появили се и първобитните хора. Те най – много се нуждаели от пещерите и влизали в жесток бой с дивите животни. И първобитните човеци овладели пещерите. Те служели за тяхно жилище и капан за лов на животни. В пещерата под в. Яворец , в пещерите на Лакатските скали край Искъра и в Свинската дупка в Петринси дол са намерени човешки кости и кости на диви животни, убивани и ядени от пещерния човек. Историкът Й. Попов намерил в Свинската дупка останки от първобитен човек. Палеологът Шопов открил останки от оръжия на човека и мечешки кости от преди 40000 години. (Спомням си, когато донесоха у нас сандъче с костите на пещерен човек. Бяга парчета черни кости. След това ги занесоха в София. Тогава бях ученик в Лакатник. Е.П.).

ТРАКИЙЦИ

По лакатските земи са живели траките. Занимавали се с лов, риболов, скотовъдство, земеделие. Техните къщи били колиби. Изправени колове, покрити със шума. От времето на траките е останала Янина могила в местността Оградище. От нея е запазен меден пръстен. Могилата е от червени камъни и отгоре покрита със земя. Втора, по – малка могила има в местността Липа над извора Муртинец и трета - на Свиновски връх (от свинак). При изкопа на водопровода от местността Муртинец е намерена глинена паница от траките. В Бакьовица бе разкопана тракийска гробница. Отдолу имало глинена подница, а отгоре глинен похлупак. Вътре имало човешки кости.

В тракийската могила на Липа са намерени човешки кости, накити и глинени съдове.

От траките са останали имена на местности: Кукерица (от кукери), Джобинец, Муртинец и др.

Траките, вероятно, са живеели в котловината на сегашното село Лакатник, но римляните ги настанили и в други места, за да им бъдат на разположение. Те робували много години.

РИМЛЯНИ

Траките били голям народ, но се делели на племена, които враждували помежду си, биели се, разорявали се, заробвали се и никога не искали да се подчиняват на едно управление. От това се възползвали завоевателите римляни, които налетели на целия Балкански полуостров по времето на Клеопатра и Христос.

Настанили се в лакатските земи. Римската империя била нападана от племена, идващи от Азия през южните степи на днешна Русия, минавали Дунава със салове и през проходите на Стара планина отивали на юг към по – топли места. С цел да се опази римската империя от тези варварски нашествия, римляните построили шест укрепления с помощта на местното население – траките. На в. Куленица било издигнато укрепление с четири наблюдателници и помещение за войниците. Основите и сега се виждат. Те са зидани с варовик и хоросан (вар и пясък). Римските войници пазели прохода да не минават варварските племена от изток и запад на Куленица. Многолюдното племе не е могло да достигне Куленица, защото било унищожавано от другите укрепления. Войските от Куленица при нужда помагали на войските от други укрепления.

Римляните настанили няколко тракийски по – видни семейства с известни права в местността Оградище, Свиновски връх, Бакьовица и Бачково бърдо, за да пресрещат и избиват племена, промъкнали се през крепостната стена на Ковайски дол. Затова в тези места са останали тракийски могили. В Бачково бърдо има основи от техните колиби.

Римляните направили малки крепостни – наблюдателници на Атанасо, Свиновски връх и Оградище. Основите още личат.

Трите укрепления наречени „градища“, били около равната местност, наречена Оградище т. е. оградена с градища или тази местност допира до градище, о-градище.

Траките са носели вода за римските войници от Бакьовица, Върбица и от северния най – близък извор при Балканете. При каптирането на последния са намерени церови трупчета, поставени от римляните отдолу и отстрани. Церът не гние във водата.

Второ укрепление е имало в местността Корита, на могилата. Основите и сега се виждат. Тези войници посрещали недоунищожените племена, които идвали откъм Турския дол и от Петренски дол през Радеж.

Третото укрепление се намира на лакатското градище, естествена крепост на една височина, заобиколена с отвесни каменни склонове. Само от източната част може свободно да се влиза и излиза. Тази крепост те водоснабдили със земяни тръби от студения кладенец на Билото. Войските от това укрепление се справяли с варварските племена, слизащи по Турския дол.

Четвъртото укрепление се намирало на скалата над р. Искър и р. Пробойница срещу новата ж.п. гара. То пазело прохода от племената, които слизали по течението на Петренски дол и р. Пробойница. При устието ѝ е естествената преграда на р. Искър. Племя, влязло в тази теснина, било обречено на пълно унищожение. От двете страни има отвесни скали, отпред р. Искър, а отзад – римските войски. Накрая сеч, даване и избиване от височината с камъни и стрели. Също така пресрещали племената, идващи през с. Миланово, Ръжища. От това укрепление личат основи на къщи, колиби и кошари. То било водоснабдено. Тук са живели римските войници и робите траки. Под скалата на калето бе намерена дълга земяна делва с човешки скелет на знатен римлянин: други гробове, бойни брадви, тежести от олово за риболов, много монети, малки пластинки, погребални аксесоари и др.

Петото укрепление е представлявало крепостна стена на Ковайски дол до Змейов рът, под пътя за Венец. Зад нея имало път и водопровод, на някои места личат още основите на стената. Изкопавани са кюнци от водопровода. На Змейов рът личат слабо основите на римско укрепление и сгради. При прокопаване на пътя за мина Венец бяха открити при Ковайски дол основи на римска сграда.

Недоунищоженото племе при р. Пробойници се насочвало към Ковайски дол при днешната Рибарска хижа. Долината на Ковайски дол е тясна и има стръмни склонове. Южният склон е непроходим, а само северният. Племето се катерело по северния склон и отивало право на крепостната стена. Римляните ги причаквали зад стената и ги избивали. Склонът е горист.

С тези укрепления римляните здраво пазели прохода, който минавал през лакатските земи и през Стара планина за Софийското поле Тракийската низина. Укрепленията били построени на височини, от които да се вижда проходът с разклоненията му, сами да се виждат, и при нужда да си помагат.

Шесто укрепление имало в местността Ливада. На могилата личат основите на укрепление и постройки. Тук е била римската администрация и управлението по прехраната. Това укрепление било в средата на укрепленията. Римляните правили опит да изкарат вода от геран, но се оказало безрезултатно. След това герана насипали с пясък. Този геран бе открит при изкопа на канала за водоснабдяване. В каналите и в основите на новите къщи бяха намерени много човешки кости и цели скелети, както и предмети: ръчни каменни мелници – хромели, монети, пръстени, гривни, обица, голяма лъжица, глинени съдове и гроб, и скелет издълбан в бигора. Бяха открити огнища с много въглища, парчета от глинени съдове и шлака, златна монета от времето на Константин (при изкопа основите на училището) и др.

Римляните не направили укрепление на Ушите (Дупновръшката котловина), за да посрещат варварските племена. Тук мястото е равно и племето ще се разпръсне и ще се скрие в гората, каквато има на северния склон. Те строили пътища, които водели към укрепления и теснини, в които лесно ги избивали.

Старите римляни били сериозни и твърди хора. Те здраво държали в ръцете си покорените траки и искали да ги поримчат. И за най – малкото неподчинение били убивани публично, за назидание на другите. Има няколко общи гробници в гарата и селото.

Римляните събирали насила всички траки от околността и всичко им отнели – храна и добитък. След това ги разпределили на скотовъдци, земедели , рудари. Произведеното било на римляните – покорители и те се разполагали с него. Робът нищо не е притежавал. Получавал храна и облекло най – оскъдно, колкото да не умре. Рудничарите, под ръководството на римските рудничари, с чукче, длето и газениче с лой или мас, изваждали най – богатата медна руда. За по – лесно отделяне на рудата, скалата е загрявана предварително с огън, а след това е заливана с вода. Поради рязката промяна на температурата, тя се напуквала и при удар на чука върху длетото, са откъртвали рудните късове. Слабите места крепели с дървета. За изнасяне на добитата руда са използвани дървени коритца и мешини – кожени торби.

Открити са галерии от римско време в Издремец и Венец. Извадената руда пренасяли на места, богати с гора. Под ръководството на римските рудничари, траките строили пещи като малки варници и топели рудата с дърва или дървени въглища. Огънят разпалвали с ръчни духала – мехове. На много места в Лакатските земи има сгур от рода – шлака, във Берчовица, Държанчова нива, Дивия пресълп, в ливадата около училището при укрепленията, Турската запать и др.

Римляните прокарвали много пътища до всички укрепления. От тях е останал пътят на Турския дол, пътят за Орлово гнездо, за Градището, от Искъра за селото, Джеречина, Пещерския път и през Стара планина – за Средец (София). Тия пътища се ползвали после от славяни, българи и турци. И до днес е запазен римският път по Петренски дол до р. Искър, по Ковайски дол за Куленица или обратно.

ВИЗАНТИЯ

В 395 година Римската империя се разделя на Западна и Източн, наречена Византия, със столица Константинопол (Цариград). Къде остават нашите земи по това разпределение. Според историята границата е р. Вит и на юг Момин проход, но намерените стотици монети по калета и градища в Лакатските земи и наоколо, са от късния Рим и ранната Византия? Дали за известно време р. Искър не е била границата? Дали това не е причината за голямата разлика в имената на двата бряга на р. Искър?

ПРЕСЕЛЕНИЕ НА НАРОДИТЕ

Едно от големите преселения е на готските племена, насочили се към Балканския полуостров на по – топло и по – плодородно място. Много от тези племена останали да живеят завинаги по днешните земи. Подир готите върху Балканите налетели хуни – свиреп и жесток народ, който унищожавал всичко по пътя си. 'Бягай да бягаме, че хуните идват!' - се употребява и до днес.

Още много племена са преминали и оставали по нашите земи.

СЛАВЯНИ

Когато тръгнали другите народи да се преселват, славяните също потеглили на юг. Почнали да преминават със салове р. Дунав и да се заселват в днешна Северна България и Македония. Отначало минавали на малки дружинки и византийската войска лесно ги изтиква за Дунава, но по – късно почнали да минават на много места и на големи групи. Нищо не могло да ги спре. Преселването на славяните започнало в края на 5ти в. и продължило през 6-ти и 7-ми век.

Славяните почитали множество божества: самодиви и самовили, които живеели в горите, таласъми, които нощем натискат спящите, вампири, които смучат човешка кръв, русалки, които нощем играят хоро край горски извори. Старите хора, особено баббите, много разказват за тия страхотии.

Гърците се мъчели да погърчат славяните , но идването на българите попречило на сметките им.

БЪЛГАРИ

Хан Аспарух се поселил в Добруджа със своя народ и големи конни стада. Тия места били населени със славяни и траки. Българите се поселили между тях, като ги подчинили.

В 681 г. Византия признава Българската държава от Дунав до Балкана и от Тимок до Черно море. Кога Лакатските земи влизат в пределите на новата Българска държава, не се знае, но най – вероятно при хан Крум.

В местността Ключо под в. Издремец има един род, наречен 'булгарете'.

В Лакатник има много български имена. В много хора има наследствени черти от българите - вежди, полегнали над очите и изпъкнали скули.

От българите лакащани са наследили храбростта, безстрашието, строгата дисциплина и умението да запоядват и да се подчиняват.

ВИЗАНТИЙСКИ РОБСТВО

- Гърция покорила България и владеела 168 г. – от 1018 до 1186 г. В съзнанието на гърците се зародила велика идея – да погърчат българския народ. За осъществяването на това се заловила гръцката патриаршия. Тя изпратила гръцки свещеници и монаси в българските черкви и манастири. Всички старобългарски книги били изгорени. Всичко, което напомняло за минало българско, било унищожено. Всички български църковни началници, свещеници и монаси били изгонени от черквите и манастирите. При напускането си, те вземали със себе си черковните пари, книгите, кръстовете, някои икони, одежди и други неща, с които си служели. Злата участ събрала прокудените свещеници. Гладът и мизерията силно ги засегнали. Те трябвало бързо да решават и да действат. Но накъде? Само Балканът може да ги приюти. В него гръцки свещеници и войници не отивали, защото е опасно.
- И навярно един ден една група от свещеници с жените и децата, монаси, черковни началници, недоволни българи от тежкото византийски робство, за да не отиват в гръцката армия, дошли в Лакатските земи.

Заедно обхождали земите и населението и го разпределили на осем енории (черковни общини), в които да се настаняват свещеннослужителите. Определили и местата, на които трябва да се построят черкви и манастир. Навярно манастирът и черквите били наречени на светии, на които те са служели преди.

1. В местността Тръстена построили голяма манастир „Св. Панталеймон” , в който останали църковните началници и монасите.
2. В село Лакатник построили черква на името на „Св. Петка”.
3. На Свиновски връх построили черква на името на „Св. Атанас”.
4. На Градището построили черква на името на „Св. Петка” и параклис в Държанчова нива при оброка.
5. В Левище построили черква на името на „Св. Георги”. В двора на Георги Соколов личат основите.
6. Построили черква в местността Гръцка лъка, под павилиона. Основите на черквата са развалени при прокарването на ж. п. линията. Именувала се „Св. Илия”. Има сбор на Илинден. Имало и гробища, затрупани при прокарването на линията.
7. Построили черква до скалата в местността Броеник на името на апостол Петър – което на гръцки означава скала – камък.
8. Построили черква „Св. Спас” при вливането на река Пробойница в р. Искър, в десния ъгъл.

Черквите били построени на централни места. От черквите се виждала почти цялата енория, в която се чувала и камбанения звън.

Не са извършвани проучвания дали тези черкви са върху основите на по – стари или реставрирани римски или византийски черкви, или на стари светилища (капища, оброци), или пък са си новопостроени.

Лакатските земи не могат да поемат всички свещеници. Седем от тях, заедно с болярина Петър Делян, отишли към Оасеновлак и в долината на Габровница построили, в 1040 г, манастир със седем параклиса – по един за всеки свещеник и крепост над манастира – за болярина. Седемте престола в манастира били именувани: „Св. Благовещение“, „Света Троица“, „Архимандрит Стефан“, „Св. Панталеймон“, „Св. Братя Макавееви“, „Св. Петка“ и „Рождество Богородично“ – патрон на манастира.

Свещениците и монасите нарекли седемте престола на светии, на които те са служели преди.

Селата, взели участие в построяването на манастира, имали свои стаи за нощуване: Брезовдол, Огоя, Лесковдол, Еленов дол. И общи стаи. Лакащаните не са имали свои стаи, защото си имали седем черкви и един манастир.

ПОКРЪСТВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Населението в Лакатските земи още не било покръстено. Свещениците посетили всяка къща и покръстили цялото население. Те им давали нови имена, които се предават и до днес, а именно:

Васил - гръцки произход и значи царски

Боян - прабългарски - богат

Борислав - старинно име - бори се за слава

Богдан - даден от Бога

Атанас - гръцки - безсмъртен

Аспарух - български хан 7 в. - владетел на бял кон

Асен - български цар 7в. тюркски произход – хубав

Анани - староевропейски

Алекси - гръцки - защитник - помощник

Александър - гръцки - защитник на мъжете

Цвета - от цвете

Параскева - от петък

Надежда - гръцко име

Ирина - гръцко име - мир

Евдокия - гръцки - добра воля, добро пожелание

Трифон - гръцки (или тракийски) - обича виното и веселието

Тодор - гръцки - божи дар

Стефан - гръцки - венец

Симеон - цар от 10 в. еврейски - послушен

Свилен - от свила

Ангел - гръцки - вестител, съобщава нещо

Борис - български цар 11 в.

Георги - гръцки - земеделец

Григор - гръцки - който бди, стои буден

Димитър - гръцки - бог на плодородието

Иван - староеврейски - благодат

Илия - староеврейски

Трайко - Троян - да си трае, за да живее добре

Стоян - Стоил - да стои настрани, за да живее повече

Спас - старинно - спасител

Райко от Радко - да бъде радостен и да радва близките си

Петър - гръцки - скала, камък

Павел - латински - малък

Никола - гръцки - победител

Найден - намерен

Момчил - родителите искат момче

Михал - староеврейски - подобен

Методи - гръцки - изследван на нещо

Любен - да бъде любим, да го обичат

Кръсто - гръцки - ставри

Йордан - староеврейски

Игнат - латински - огнен

Захари - еврейски - спомен

Емил - латинско име на стар римски
род – съперник

Дамян - староеврейски - победител

Върбан - от върба

Както се вижда много от имената са от еврейски, гръцки и латински произход. Те се употребявали още преди появата на християнството. По-късно християнската църква ги свързала със своя календар и им придала религиозен смисъл. В село Лакатник тези имена станали популярни, общонародни и се считала като свои, а не чужди.

Днешното население е изцяло християнско, като са се запазили много от обичаите на траки, славяни, прабългари и други народи.

В селата Губислав и Долно Заногe, граничещи със село Лакатник, не е имало черкви и свещеници, които да ги кръщават, затова са останали такива имена, каквито няма в Лакатник: Косена - има хубава коса, Мане, Кито, Боце, Зане, Даде, Филатка, Паун, Сокол, Гълъб, Трендафила, Андро, Георе, Лозена, Лозе, Милокя, Начо, Дуда, Дуна, Русим, Милица, Венера, Седефка, Рангел, Дано, Вене, Горан, Нелодан, Данко, Кана, Иглика, Дачо, Гица, Григоринка, Грозданка, Лито, Додо, Славейко, Марта, Стремка, Минчо, Миле.

Това са имена на растения, предмети и животни, а други с неизвестен произход. Навярно това са стари тракийски, славянски и български имена.

Населението, като гледало свещеническите одежди, кръста, иконите, кадилницата и слушало черковните песни и словата за добър задгробен живот, отричало се от старите си имена и старата си религия и постепенно приемало всичко, каквото им казвали свещениците. След това на езическите капища - места за молитви, поставили кръстове с имена на апостоли, светии и мъченици и ги нарекли оброци. Всяко семейство от махалата трябвало по ред всяка година да заколва овца. Населението се събирало на молитва, ядене, пиене и веселие. Свещениците освещавали вода в котел. С нея поръсвали по челата всички за здраве и давали да се поръсят домовете и добитъка. От оброците свещениците имали доход. Те вземали кожата, една плешка от овцата, пари от ръсенето, отрязък от погачата (хляба) и от чорбата за дома.

Такива оброци са останали във всяка махала по няколко.

РЕЛИГИОЗНИ ОБИЧАИ (ОБРЕДИ)

След като построили манастира и черквите, тържествено ги осветили. Всяко семейство подарявало на храмовете имот, добитък и предмети за здраве и опрощение на греховете. Черквите и манастирите станали богати. Те имали имот, ратаи, добитък и пастири.

Свещениците били учители и възпитатели на населението. Просветата била религиозна. Те ги научили да отглеждат лозя - във Виноград, Левище и Лознището, в Ливада; дървета, пчели, по- добър добитък и по- добре да обработват земята. Със своите християнски проповеди те направили населението набожно, послушно, изпълнително, кротко, искрено, гостоприемно, да обича истината и да се отвращава от лъжата, лицемерието и кражбата. И то станало меко по сърце и чисто по душа. Тия качества се предавали от поколение на поколение до наши дни. Езикът бил чист и правилен по западното наречие. А това е един голям духовен капитал на Лакащаните.

Свещениците обхванали целокупния живот на селяните и нищо не ставало без тяхно разрешение и благословия. Още от тогава са останали много и разнообразни традиции по църковни празници, даване подаръци, пари и харизване на овце на черквите, честване на именни дни, венчавки, кръщаване, кръстене, молене, палене свещи, постене, изповед, пречист, четене на молитви за здраве и оздравяване на болни. Особени грижи полагали за умрелите, за да могат да наследят добър задгробен живот - опяване, готвене - коли се овца, прави се помен на третия ден, на деветия, на двадесетия, на четиредесетия, на половин година и година и правене помен - панахида всяка година в деня, когато е починал. Тия традиции свещениците все повече и повече дава на черквите. А черквите хранели своите служители.

- Свещениците затвърдили следните пости:
- *пролетни* - Великденски - 40 дена
- *летни* - Петрови - 14 дена
- *есенни* - Богородични - 14 дена
- *зимни* - Коледни - 40 дена

Постело се всяка сряда и петък. През постите не се е ядяло месо и мляко и техните производни.

След постене селяните отивали при свещеника, изповядвали се, казвали си всичките прегрешения, плащали и тогава, с чисти души се пречистявали - приемали комка от хляб и вино. При излизане вземали нафора - залък хляб и го плащали.

Най-богат празник за черквата бил Гергьовден - 6 май. Всяко семейство заколвало агне и опечено го отнасяло в черквата, заедно с погача.

Първото издоено мляко от козите и овцете подсирвали, изцеждали го в торба или цетник. Ставало като топка, наречена грудa. И него отнасяли в черквата, заедно с погача (хляб). Свещеникът прочитал молитва и отрязвал от всяко агне предна плешка, половината от сиренето, една четвърт от погачата. Събирал си сирене за цялата година. Взимал кожата от агнетата и пари за молитвата на всяко агне.

След овършаването всяко семейство давало на свещеника по шиник (кофа) жито.

След като си изколят селяните свинете, свещеникът посещавал всяка къща, четял молитви и светил вода. Давали му сухо месо, сланина, вълна, кълчища, сухи чушки, орехи и каченца от царевица.

Клисарят – черковният прислужник, с кон пренасял полученото.

От тогава и от по – рано, са останали много традиции, празници и суеверия. Някои се запазили чисти, а други се смесили с християнската вяра.

Вълчи празник – денят, в който нищо не се работи, за да бъдат вълците милостиви и да не правят пакости.

Мечкин ден, вари се царевица и се хвърля в комина, като се казва: „На ти мецо, царевица, за да си добра”. Миши празник – в този ден жените нищо не работели, за да не разсърдят мишките и да не им правят пакост. Песи понеделник – в този ден люлеят пес (в с. Миланово до скоро се поддържаше този празник). Чесни вериги – този ден не се работи нищо, за да не се разчесне човек (разчекне).

Има ден, в който не се работи по нивите от градушка. Празник на змиите и гущерите – вечерта пред първия пролетен ден, Благовец, децата вземат теникета или ламарини, бият ги с маши или дърво и викат: „Бягайте змии и гущери, че заран (утре) е благовец”. Първата вода от копривата се хвърля в двора на комшията, за да отиват там бълхите. Ако някого го боли глава, баят му с въглен и зелена паница. После си измива лицето над котка, за да отиде болестта в нея. Главоболието се е обяснявало от погледите на чужди лоши очи. Наричало се урочасване. От страх се бае с бяла забрадка, като се духа в нея, за да избяга страхът. Когато мухите и бълхите хапят, ще има валеж. Когато кокошките се къпят, ще вали. Когато идва градоносен облак, изнасят вън котле и го поставят с дъното нагоре, а това значи, „не искаме ти водата”. Жените се заголват и показват на облака голи дупета. Това значи, че не го желаят. Когато има дете пеленаче, разголват го и го показват на градоносния облак да си върви. Преди раждане на малко дете бабата (един вид акушерката) донася от дома си вода, в която всички са се измили и дава на бременната да пие, за да роди по – лесно. Щом мнозина знаят за раждането, то ще бъде сполучливо. На детето отрязват пъпа с ръждива костура (нож) или със сърп. . Увиват детето в пелена от скъсана стара риза на стара жена и го повиват с повой, за да бъдат краката и ръцете прави. Родилката се поставя на пода да лежи на сено. И майката се увива през корема с повой, за да се прибере коремът по – бърже. Детето се закърмвало не от майката, а от друга жена. Ако са момче и момиче, децата не могат да се женят. Считат се братче и сестриче.

. Ако умрял човек се прескочи от котка, той се вампирясва (става вампир). Нощно време ходи по тавана и хлопа. Отвързва и добитъка. От първата коприва мажат говедата, за да не щръклеят. Когато житото узрее, бабите берат билки, обикалят нивите, като скимтят на околните ниви и викат житото да дойде в техните. Когато котка се мие или петел пее на вратата, гости ще дойдат. Когато на малко дете извадят зъб, хвърлят го през къщата и викат: „На ти, врано, костен зъб, ти ми дай железен”. През първите пролетни дни всички си стягат вървите на цървулите (опинците), за да не се влачат по тях. Тогава и змиите няма да се влачат. Когато момичето се омъжи, майка ѝ не подарява кокошка, защото риела назад, а прасе, че рие напред и всички работи ще отиват на добре. Когато невястата отива в новия дом, намазва четирите ъгала на вратата с мед и масло, за да върви животът гладко. Преди да влезе в новия дом, на прага на вратата, пускат в пазвата на невястата совалка и яйце, за да ражда лесно. Тя друсва малко дете, сее с рещо жито. След това впрягат в ярема булката и мъжа и обикалят огнището. Впрегнати в ярема на живота, те заедно теглят житейската кола. Когато невястата се вземе от дома ѝ, качва се на кон до черквата. Свалят я деверите, сега шаферите. Когато младоженците влизат в черквата, пред тях се постила селска домашно тъкана шарена кърпа. Те пристъпват с десните си крака. Който стъпи пръв на кърпата, той ще командва дома.

Когато кръстникът слага венците на главите на младоженците, при кръстосване внимава да не се чукнат, за да не се карат. Когато излизат от черквата, хвърля се жито. Когато невястата отива в новия дом, на връщане от черквата слагат тарница (седло) от коня на дръвника. Невястата сядва на нея и свекърът я дърпа. След това свекърът взема дърво и го слага на дръвника. Невястата замахва с брадвата да го сече, но свекърът го дърпа. Това много пъти се повтаря. Сватбарите се смеят. На сватбата носят крондили с ракия и бъклици с вино, украсени с конци и цветя.

На Връбница (Цветница) се избира „кумица“. Момите, ергените и населението отиват на селския дол. На бухалка поставят парченца хляб. Връзват ги разноцветно и ги наричат на момите. Бухалката с хляба поставят в бързея. Чието парче хляб най – бързо отиде напред, става „кумица“ и трябва да се омъжи същата година. След това момите отиват в дома на „кумицата“ и тя ги черпи. На Великден тя най – напред се люлее. Празник на чистотата. На 7 април – Благовец, се събира всичкият боклук около всяка къща и се запалва. Дим, който отива право в небето, показва, че стопаните са праведни.

Когато настане суша, правят вайдудул. Накичат момиче с цветя, посещават всяка къща и пеят: „На орачи и копачи, вайдудуле, дай, боже, дъжд!“ И свещеникът излиза с населението край някой оброк и прави молебен за дъжд.

Бъдни вечер. Срещу Коледа е Бъдни вечер. В огъня цяла нощ гори, тлее, „бди” пън, бъдник. Готви се само постно. Под софрата поставят слама, за да има плодородие. Всички насядат около нея. Никой няма право да става, защото пчелите ще бягат. Всички стават изведнъж.

На 13 януари, срещу Васильовден, топят бръшлян. На летвичка поставят листа от бръшлян. Всякой лист се нарича на членовете на семейството, на къщата и на добитъка. Бръшлянът се топи в котел на площада. На сутринта се изважда. Ако някой лист има дупчица, няма да оцелее. Първият залък от вечерята се поставя от момите и ергените под възглавницата. Кой, когото сънува, него ще вземе.

На Нова година момчетата с украсени дренови пръчки (суровачки) суровакат всички за здраве, успех и плодородие. Дават им се пари.

На малка Коледа момчетата с нашарени тояги, наречени навърти, посещават всяка къща и благопожелават здраве и плодородие. Дават им колачета (кравайчета).

- В първия пролетен ден децата не слагат нищо в устата си и гладуват, за да намират лесно гнездата на птичките.
- След заговезване за Великден, настъпват постите: чисти понеделник, в който се измиват всички съдове и изпират всички дрехи, за да бъдат отстранени блажните неща; сух вторник – не се пие вино и ракия; луда сряда – сеят се цветя и зеленчуци, за да растат лудо, бърже; благ четвъртък, луд петък и събота – Тодоров ден. В този ден булките отиват в черква и се кланят. Мъжете яздят конете си и правят надбягвания. Това е Конски Великден. Тук се вижда кой как е гледал коня си.
- Появили се и лица, които врачували, баели и лекували с билки. Има род, който се занимавал с това – Вражалският род. Най – много дядо Манчо се прочул.

ТУРСКО РОБСТВО

Турците са дошли от Мала Азия и станали господари на целия Балкански полуостров.

В 1393 г. Търновското царство паднало в техни ръце. Няколко гръцки семейства избягали от Търново и се заселили при устието на р. Габровница, около черквата „Св. Илия“. Те построили две воденици в горното течение на близкия дол. Още личат вадите, в които е текла водата. На тяхно име се нарекла лъката – „Гръцка лъка“, Гръцки дол и Гръцка поляна. В 1396 г. турците превзели и Видинското царство. От там са избягали други гръцки семейства и се поселили по средното течение на един десен приток на р. Габровница. На тяхно име долът е наречен Еленовдол (от елин).

Турската войска минала през Ушите, Искъра и дошла в с. Лакатник. Събрали храна за войската и конете.

ОПОЖАРЯВАНЕ НА ЧЕРКВИТЕ И МАНАСТИРИТЕ

Турците открили, че на Градището има българска войска, доведена от Северозападна България от един болярин. Част и от местното население се присъединило. Боляринът поел защитата. Турците обкръжили тази естествена крепост с отвесни скали и поискали боляринът да се предаде. Той отказал. Турците пристъпвали до крепостта, но българите ги отблъсквали. Няколко дена стояли около крепостта. Но не нападнали. Намерили една жена в лозята на Виноград и ѝ казали, че ще я оставят жива, ако им каже как да превземат крепостта. Тя казала, че не може лесно да се превземе. Хората имат хамбари със жито и много черковен добитък. Само жаждата може да ги предаде...Трябвало да се открие тръбопроводът и да се прекъсне. "Затова - рекла тя - давайте зоб на един кон и не му давайте вода три дена. Той ще открие водата и ще почне да рови с копитата!" Конят започнал да рови с копитата си в ливадата в местността Жельок. Турците раазкопали и прекъснали водата. Настъпил ужас за хората. По- смелите нощно време се спускали със съдове за вода при изворите около Градището. Турците ги причакали и избили. Няколко войника се скрили в Милината дупка, в западната част на крепостта. Турците ги забелязали, примъкнали дърва и ги подпалили. Войниците изгорели.

Турците са дошли от Мала Азия и станали господари на целия Балкански полуостров.

В 1393 г. Търновското царство паднало в техни ръце. Няколко гръцки семейств В една тъмна нощ защитниците на черквата я напуснали. Преди напускане на черквата свещеникът закопал парите в Милината дупка и поставил нишан - белег - кръст. Човек от Люти брод неотдавна извадил парите и почнал веднага самостоятелна търговия с дърва. И сега личи откъде е извадено котлето с парите. Преданието говори, че свещеникът закопал черковните вещи в черквата, но никой не е копал за тях.

Турците опожарили черквата, къщите, кошарите и хамбарите. Още личат в земята овъглени житни зърна. Опожарили и параклиса в Държанчова нива, при оброка. Също така опожарили черквите в Левище, Гръцка лака - "Св.Илия", Броеник (много е стръмно и човек си брои стъпките - бавно ходи), "Св.Спас" при устието на р. Пробойница, "Св.Атанас" на Свиновски връх и манастира "Св.Панталеймон" при хижата в Тръстеная, много богат с имот и стока, защото околните села го поддържали.

Свещеникът Атанас закопал черковните пари до тракийската могила в Оградище. Парите са извадени от някой преди няколко години.

Защо свещениците, които закопавали черковните пари, не се върнали да ги вземат? Навярно турците са ги убили.

Турската войска прочистила прохода през Стара планина от с. Лакатник до София. Турската администрация поставила в селото турски пъдар. Той представлявал турската власт. Административно с. Лакатник останало към Берковската околия, занаят то ще се нарича "дервенджийско" село, а селяните дервенджии - пазители на проход.

Турците имали интерес селото да бъде голямо, защото, когато минавала турската войска или чиновници през него, ще имало къде да се нахранят и нощуват. Затова първата наредба била всички селяни да си направят къщи и да живеят в селото. Пъдарят обходил всички семейства и определил кои трябва да си направят къщи в селото и да живеят там, и кои не. В къща извън селото можело да остане само по един човек, който гледал добитък. Той можел да има дребна покъщнина и мещина с масло брашно. Селяните тръгнали от селото сутрин на работа и вечер се връщали. Забранено било преспиването вън от селото. Тежко било, но нямало друг изход. Произведеното носели на гръб или на коне.

Някои семейства останали да живеят в къщите си извън селото поради липса на гледач на добитъка или по други съображения. Семействата от 5- 6 къщи в махала Извора останали на същите си места. Те посрещали изморени, изгладнели и поизмръзнали турци току-що преминали Искъра. Семействата на Лагярите и Първанови също останали в старите си къщи. Те прекарвали пътници през река Искър с лаги (ладия, лодка). Пъдарят оставил някои семейства да живеят в същите си къщи по лични съображения. Добре го посрещали.

Всички ратаи и пастири на опожарените черкви си направили къщи в селото.

Семейства от Габровница, Гръцка лъка и Лъшка лъка - Башина лъка край с. Оплетня, доли в селото. Турците преселили от Меча поляна - село между Искрец и Церово, 12 семейства. Името се е запазило в рода на Мечкарете от местността Байчов трън. От там са Балканете, Диванете, Щуровци, Мешиновци, Сираковци, Данчовци, Драгосинците. Жителите на околните села като узнали за дадените привилегии на лакащаните и като видели хубавите и плодородни земи, много семейства се преселили и си направили къщи. Буковци дошли от с. Буковец, Ковачете и Бойчовци - от Очиндол, Белчовци - от Бяла край Дунав и от Южна България Злидолците - от Зли дол, Желенците - от с.Желен, Сърловци и Кръндиите - от Бов, Брезовци - от с.Брезовдол, Соколовци - от с.Церово.

Буковци дошли от с. Буковец, Ковачете и Бойчовци - от Очиндол, Белчовци - от Бяла край Дунав и от Южна България Злидолците - от Злидол, Желенците - от с.Желен, Сърловци и Кръндиите - от Бов, Брезовци - от с.Брезовдол, Соколовци - от с.Церово.

Те били терзии-шивачи и ходели от къща на къща да шият. Димовци - от с.Оселна, други дошли от Враца.

За кратко време селото нараснало. Селяните станали много, а земите не достигнали. Затова те изсекли гората под връх Яворец и направили ниви. Големите слогове още личат. На много семейства пъдарят дал земи извън селото. Те изсекли много гора с цел да си направят повече ниви и ливади. В тези места селяните си направили втори къщи и кошари за добитък. Те нарекли тези къщи и кошари, с имотите около тях, "другата държава". Но да се живее в селото и да се ходи с километри до "другата държава" било тежко и време се губело.

КЪЩИ И ПОКЪЩНИНА

Къщите били малки, покрити със слама и задънени с плет, измазан с кал. Прозорчетата били малки, запердени с тънка кожа. Към края на робството се появили къщи с мазета и покрити с плочи.

Те имали по две отделения: стая с огнище – каша, и стая за спане – одая. Над огнището, което служело за светило, висяла верига или дървени куки за котле.

В къщата имало подница за печене на хляб и попец – пресечена пирамида за повдигане на подницата, копаня, издълбано дърво за месене на хляб, крак – дъска за размесване на тестото, кош, измазан с кал и мешина за брашно, пахар – дървена паница, дървени лъжици, лъжичняк, изплетен от лозина или лескови пръчки, кошници от лозина, джуруляк за търкане на коприва (за варене), качамилка – тояжка за правене на качамак, паралия – софра, триножни столчета, гърне, ибрик, стомана, бокал за вода, ведро за доене на добитък, таранджук – мешина за сирене и масло, буталка за биене на мляко, чутура за чукане на сол и сух пипер, кобилица, къче с лескови обръчи, чекрък, въртележка, разбой (стан), крондил и павурче за ракия, бъклица за вино, соленица от бало, хурка с вретена, дарак за вълна, гребенец за разчесване на коноп, бурдак за кисело мляко, шиник, рещо (решето), совалка, ръжен, връшник – с който се похлупва хлябът в подницата, кошета от лозина, върбови или лескови пръчки, земяни паници, сажак – кръгло или триъгълно желязо с три крака. Туря се на огнището и се пържи на него в тиган, чебър – дървен съд като каче, танур – земяна чиния, папагъон – плосък съд за ракия, соха – чаталесто (расовато) дърво за натискане на котлето, когато се прави качамак, невеста – поставка за светило от лой, мас, восък или гас, геран – каца за биене на кисело мляко, за да се отдели маслото, фенер.

Къщите имали по две врати – предна и задна, малка. Видят ли селяните, че чернодрешковци идат, през задната врата избягват момите, булките и ергените. Оставали само бабите, старците и децата. От селото се криели в гората на Студеник, Берчовица и Турската запать. На турците веднага слагали за ядене хляб, качамак, сирене, масло, мляко, мед и кокошки. Ако в някоя къща нямало никой и не е сложено за ядене, турците правели пакости.

Често пъти турците намирали празни къщи. При излизане селяните вземали котлето, гърнето, пахара, дървените лъжици, хляба, дрехите и завивките и хайде в гората. Храните и някоя покъщнина криели в делви, заровени в земята, а добитъка – в гората.

ВОДЕНИЦИ

В с. Лакатник имало само една воденица в Пещник, на Пещерския дол. Населението се увеличило и тя била недостатъчна, затова то построило още две - една под първата и една - под пътя. За последната докарали вода от селския дол с вада от при водопада - скока. Основите на двете воденици над пътя още личат. Населението построило още две воденици в Пещере.

В края на робството чорбаджиите построили свои воденици - Георгинци зад Миньовския камък, а Ценовци под Пещник, където се съединява Селския дол с Пещерския. Тя била най-голямата и най-бързо мелела, защото водата е била най-много. Чорбаджиите допускали да мелят на техните воденици слуги и пастири без уем, а всички други с уем (плащане в натура). Като им давали ключовете от воденицата те казали : "След като смелиш, върни ключа с уема. "На всяко бreme (чувал) се давало по един кутел (гребло) уем. Но и тези воденици се оказали малко. След разселването на селото, всеки род или махала си направили воденици на Селския дол, Варенидол, Ковайски дол и на р. Габровница. В някои воденици имало постоянни воденичари, които се издържали с вземания уем.

При сушави години селяните отивали на мляне в Бов - зад Ключа, Осиковските три воденици до пещерата и в р. Габровница на Вражалската и Ламбовската воденици. Имало една малка воденичка в Извора. Когато нямало лодкар, пътниците викали воденичаря, за да ги прекара през Искъра. Една воденица имало в Орешака, където сега е ж.п. моста на Селски дол.

Свинската воденица. От римско време в подножието на Свиновски връх са останали много ръчни каменни мелници - хромели. Когато селото се увеличило в началото на турското робство, селяните отивали там и набързо смилали на едро храна за свинете. Тия воденички се нарекли свински воденички, а след това името се прехвърлило на самата местност "Свинска воденица". А и свинете от селото отивали там и събирали падналите зърна около воденичките. След това селяните си направили достатъчно воденици на вода.

ГРОБИЩА

Най - старите гробища на селото се намирали на стотина метра от площада на селото по пътя за Тръстена. При изкопите на основите на къщите, при изкопите на каналите за вода и при обработката на градините, се намериха много човешки скелети, черепи и купове човешки кости.

Турците наредили всички селяни да живеят в селото и там направили къщи. И други придошли. Гробищата се оказали неудобни в средата на селото. Турците наредили да се изместят на хълма "Пильова глава".

След освобождението от турците гробищата били преместени в местността Морава, където са сега.

Мястото на старите гробища се наричало Пресветица. Имаше запазен каменен кръст. Този кръст се премести извън селото до пътя за гара Лакатник. Това място се нарича Балинов гроб (досега гроб не е открит). На този кръст, като на оброк, на Пресвета се прави курбан за здраве.

ПЪТИЩА НА ТУРЦИТЕ

Турците минавали през Лакатските земи само с коне. Минавалиса по следните пътища:

1. Ушите (Дупновръшката седловина) ,Петренски дол, р. Пробийница, през Искъра с лагя или газенер минавали край воденицата под Извора. Тук имаше голям камък с изчукан полумесец, но при разширяването на ж.п. линията, беше унищожен. Служел е за пътепоказател. Минавали през турската поляна над Милчо Денов, през Бирова орница и стъпвали на стария римски път за селото.
2. Минавали през с. Миланово, Ръженица, стария римски път край хижа Орлово гнездо, през Искъра и поемали пътя за Извора.
3. Минавали през Миланово, Турския дол, през Искъра при пещерата с лагя.
4. От с. Оплетня за Държанчова нива. Тук имало три разклонения: под Градището и през Брусия - за селото; над Градището по турския път над Механджиите, Габър,селото; Заград - Билото. При Шереметовия камък има голям побит камък от турците. Служил е за пътепоказател.
5. Село Очиндол (Ючюндол), Гръцка лака, Левище, Кореница, турския път зад Лашкия рът, Заград, Билото, Тръстена.

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ НА СЕЛОТО

В миналото, през тракийско време, римското господство, през славянско и българско, и през турско робство къщите били строени на мястото на сегашното село в котловината, запазена от ветровете. През нея текат шест поточета от в.Яворец и Куленица. Те се събират в един общ селски дол, който под селото хвърля водите си от скалата "Скоко" и образува водопад, висок няколко метра. При проливни дъждове и при топене на снеговете, водопадът е величествен и страшен. Водата бучи и се пени. До водопада се намира тополата, в която жените топели лен и коноп (гръсти), за да укиснат. Населението използвало и използва тези поточета за поливане на градините.

Има шест извора за пиене на вода: в местността Лоза, в Средовец, в горния край на селото, на Джеречина (от джерекам - говоря), под селото - Студеник, и в Крушака, в полите на Куленица. Под селото на един километър се намира Пещник, през който тече по плочи и естествени коритца бистрата и студена вода от Пещере. Тук жените перат и се къпят.

ВРЪХ КУЛЕНИЦА

Връх Куленица се намира на северозапад от с. Лакатник. Представлява пресечен конус висок 1050м. Името си е получил от укрепления с четирите наблюдателници, строени на равната част на върха от римляните.

Бил е дъно на море. По повърхността му се намират вкаменени охлюви и белемнити. Масивът му не е голям. Състои се от варовти скали и глина. Той краси селото. Запазва го от северозападните ветрове. От върха му се виждат почти всички Лакатски земи.

Северният склон е обрасъл с букова гора, а източният и южният са залесени с бор, а под него ТКЗС бе посадило овощни дървета, сливи, ябълки, круши и малко дюли. В западните, северните и южните поли има ниви и ливади. Има и места за паша.

Връх Куленица е важен със своите водни ресурси. Има 10 извора и изворчета. Четири от тях са каптирани и водите отведени във водопроводи.

Почти от всички страни на Куленица, в полите ѝ, има много мучорливи места - бари, в които тече разпръсната вода.

И пита се човек, как може толкова малък връх да има толкова води? Вярно е, че глината задържа влагата. Водите денонощно текат и не се изчерпват. При сушави години изворите на Куленица не пресъхват.

Има едно мнение, че римляните са докарали вода със земяни тръби от Яворец и Гарван за нуждите на римската войска, настанена на върха ѝ, но такива до сега не са открити.

Друго мнение твърди, че водата идва от Яворец и Гарван по глинени пластове или глинени улеи и извира от Куленица.

Водната загадка на Куленица засега остава неизяснена.

И всякой е длъжен да опазва гората и залесеното, защото, дето има гора, там има вода. И икономическите резултати ще бъдат по-добри.

ТУРСКИ ПЪДАР

Пъдарят представлявал турската власт. Той разгласявал турските наредби и бдял за тяхното изпълнение.

1. Всички мъже трябвало да носят бели дрехи - беневреци и касачета, за да се различават от турците, които носели черни. Под кожените си калпаци носели фесове. Видят ли турчин, сваляли калпаците и фесовете се показвали. Турците казвали: " Наши са". Нощно време се движели само със светило (видело). Който се движел без светило, считал се комита и враг на турската държава.
2. Пъдарят постоянно обикалял нивите и ливадите и ги пазел от нарушения.
3. Той се хранел в тази къща, в която влизал и спял, където го свари нощта. След направата на турския хан постоянното му седалище било там.
4. Всяка година пъдарят минавал по кошарите и броил овцете, козите, говедата, биволите и конете. Тия сведения давал на старейшините. Те събирали от стопаните определения от закона беглик.

5. Пъдарят участвал в комисията по определяне на десетък от царевица, жито, ечемик и овес.
6. Той приемал десетъка в държавния хамбар, съхранявал го и раздавал храни при градобитнина и неурожай.
7. Пъдарят най- добре познавал селяните и той посочвал лицата, които трябва да отиват на работа по искане на турската власт за направа на укрепления - таби, и на жътва в Софийското поле и в Северна България.
8. Когато в селото идвали повече турци, пъдарят ги разпределял по къщити за храна и спане. Други отивали при леки жени.
9. Когато станало Априлското въстание и Лакатският пъдар бил извикан да се яви в турската войска. Когато се върнал в селото казал: "Много добре се справихме с въстаналите. Всички под нож турихме."
10. Последният турски пъдар имал 60 кози, гледани от няколко селяни.

ДЕСЯТЪК. ДЪРЖАВЕН ХАМБАР

Основният данък за Лакащаните бил десятъкът. Давало се една десетина от добиваната царевица, жито, овес и ечемик. След прибиране на реколтата комисия в състав: турският пъдар, старейшината и турски чиновник (спахия) посещавали всеки селянин и окомерно определяли десятъка от добитото. Ако се яви спор, кантарът го разрешавал. Добивите били слаби поради примитивната обработка. Някои от селяните криели от снопите си и от царевицата в гората, за да намалят десятъка. Всякой отнасял десятъка в селото и го предавал в държавния хамбар, който се намирал в центъра на селото, на юг от Турския хан. Кошът бил от плет, измазан с кал. Имал отделения. Покрит бил със слама. Този десятък бил голям резерв за неурожайни и градобитни години. Ако не достигнел, отивали чак в Петрохан, където имало складове. Наредбата била да се дават от него за храна на пъдаря, бирника, турски чиновници, войскове части и конете им. Но когато те идвали в селото, събирали храна от селяните или ги разпределяли по къщите. Но зърното от хамбара пак изтичало по усмотрение на турския пъдар.

Имало и гладни години. Селяните са млели кочани от царевица и правели качамак.

ТУРСКИ БИРНИК

В началото на робството Лакащаните не виждали бирник. Селето било освободено от данъци като дервенджийско село (пазител на проход). По-късно привилегиите били премахнати.

Държавата имала нужда от много пари. Когато бирникът идвал в селото, пъдарят извиквал старейшините, за да предадат събраните данъци. Бирникът идвал само веднъж в годината. Ако не дойдел, старейшините отнасяли данъците в София. Стари данъци - недобори, нямало. Бир година, бир данък. Пъдарят извикал тези селяни, които не са си платили данъците на старейшините. Които се скривали в гората или преминавали Искъра и не се явят в дома си, докато бирникът бил в селото, отървали се от данък. Бирникът разбирал: или нямат пари или, ако имат и се криели, имали лоша мисъл. Пъдарят докарал малодушните и страхливите. Те се явявали без пари, че нямали. Над днешната фурна имало плет, на който идващите и минаващи турци си връзвали конете. Сеизите - доброволни сътрудници на турците, хранели конете им. На тоя плет бирникът връзвал селяните, неплатили данъците си.

Стояли вързани цял ден. От време на време той ги биел с тояга, докато не обещаели, че ще намерят пари за данък. Други вкарвал в мазето на турския хан (той бил на мястото на фурната). На жаравина турял люти пиперки и затварял вратата. Разнасяли се странни викове, плачове и кашляния. Който обещаел, че ще намери пари, бива пускан. Някои отивали за пари в с. Бов. Който издържал на боя и лютия пипер до вечерта, бивал освобождаван, но лежал болен по няколко дни. В тия критични дни по-богатите обикаляли бирника и му казвали, че този или онзи има добър имот или добитък. Нека ни го дадат, ще им дадем пари. Притеснените селяни го давали на безценица. Така едни забогатявали повече, а други ставали по- бедни.

Понякога бирникът правел забавления. Имало един селянин много пръдлив. Бирникът му казал: "Пръдни десет пъти и ще ти простя данъка". Така и станало.

Някои се оплаквали на бюлюбашията в София, че бирникът ги биел и измъчвал и че ще бягат от Лакатник. Той наредил да не се бият и избягалите да се върнат.

ВИДОВЕ ДАНЪЦИ

През втората половина на робството се събрали следните данъци:

1. Десятък от реколтата.
2. Беглик - такси за животните.
3. Личен данък - харач - за лица от мъжки пол над 16 години. Някои ходели до 20-годишна възраст с кошуля - риза, уж че е момиче, за да не плаща данък.
4. Женитбен данък - одър парасъ - че се е оженил.
5. За къща с една врата не се събирал данък, а за къща с две врати се събирал.
6. Такса броднина - минаване през Искъра с лагя. Плащало се направо на лодкарите.
7. Такса за паша.

8. Данък кръвнина. Коледари от с. Бов и с.Лакатник се срещали в местността Луково и се почнал младежки бой. Лакащаните убили бовянин. За това убийство лакащаните дали ливадите в Луково на бовяните за кръвен данък. Същото станало и с лакатските воденици. Те били където е ресторант "Пещерата". Лакащаните убили осиковец. Воденицата била дадена на с.Осиково (сега Миланово) за пролята кръв.

Лакащаните владеели Кореница, местност срещу с. Оплетня. Мястото било удобно за паша. Често пъти лакатски и оплетнянски овчари се карали и сбивали. При едно сбиване лакащани убили един овчар от Оплетня. Турците наредили това място да се даде на с. Оплетня за пролята кръв, като обезщетение. Такъв бил турският закон.

СТАРЕЙШИНИ

Турският бирник и пъдарят определяли за всяка махала по-буден селянин за старейшина, който събирал данъците по сведенията, давани от пъдаря. Щом пристигнел бирникът в селото, старейшините му предавали събраните данъци и имената на тия селяни, които не са платили.

Запазени са спомени за много добри, честни и благородни старейшини, както и за нечестни, глупави и старейшини - мошеници.

СЕИЗИ

Турцити си избирали благонадежни на турската власт лица, които трябвало да се явят на всеки пристигнал в селото турчин, да му докладват за настроението на селяните и да му бъдат в услуга. Тия лица се наричали сеизи или сеизини. Турцити предпочитали да спят и у тях като благонадежни лица.

Населението не обичало тези "доброволни" сътрудници и доносници на турската власт и винаги ги отбягвали. Затова в Лакатник не е имало много сеизи. В съседни села и сега ими родове, в които се запазили прекорите "сеизите". В Лакатник такъв прякор не се е запазил.

АНГАРИЯ

В началото на робството турците докарали от околните села селяни, които направили пътя през Лакатниските земи за София. Те използвали римския път. Просичали гори и поставяли пътепоказатели.

На мнозина се харесали местата. Съблазнили ги и дадените привилегии на Лакащаните. Мнозина се заселили.

Богат турчин откарал от Лакатник в Софийското поле жетвари. Работели му ангария (безплатно). Той казвал : "Това жито е за турската войска.И на мене нищо не се плаща." Също били откарани в Северозападна България жетвари на турски чокои.

Няколко човека отивали в гр. Силистра, за да правят укрепления и да товарят жито в лодки. Бавили се по няколко месеци.

Турците взимали от с. Лакатник три години под ред десетина души, за да правят укрепления на Арабаконашкия проход. Всякой се грижел сам за прехраната си. Работата била безплатна.

Друга народна песен на селяни от Лакатник, мобилизирани за строежа на Силистренската крепост, гласи, че никакви укрепления и прегради няма да спрат

руската победа.

Около 1850 г. лакащаните отивали на Петрохан по 10 дена да правят укрепления. Взимали в кожените си чанти и торби хляб, лук, сол, чушки и сирене за прехрана и кратунки за вода. Тук се опознали със сина на убития лакатски поп и заедно работели. Едно циганче узнало това и казало на турците. Лакащаните посъветвали сина на попа да бяга.

Лакащанин свирел на гайда и пеел: "Българите три години таби правят, а турците за три дена ги посират". Едно цигане го наклеветило на турците. Те го били пред всички. Товарили го с камъни и чимове. Турският офицер се научил за това и казал: "Не бийте българите. Те скоро ще се освободят. Ние сме слуги на англичаните. Воюваме за тяхна сметка, затова у нас има много вдовици".

Турция и Русия водели сражения на Кримския полуостров. Турците взели няколко здрави мъже, за да правят укрепления. Не се върнал нито един. Дали са избити или избягали при русите, не се знае.

Турците закарали няколко лакащани в Румъния да вадят сол. Един от тях избягал и се върнал, а другите не се върнали.

ЧУМА

Турците пренесли чумата от Одрин в селото в 1778 г. Селяните се заразили и почнали да умират. Почнали масово да бягат. Селото останало с девет семейства. От чумата бягали във вторите си държави. Други отивали в Бежанията (от бягам) и в Мортатица (от мор). Там изкопвали дупки и отгоре правели колиби от изправени колци. Но и тук чумата ги морила и образувала втори гробища. Още чичат гробовете. На гробовете поставяли камъни като турците.

От Ливада (гарата) и Държанчова нива бягали от чумата в Чумина лъка под Държанчова нива край Искъра. Мислели, че чуматаще се плаши от водите на Искъра. Други бягали в Лицето, Ручева глава, Градището и други места. Умрелите погребвали в чумните гробища в Лашкия рът в ливадите, Багурна нива и Бързевици.

В Говненик, извън селото, изкопали пет ями и в тях палили огън. Заболелите минавали край огньовете, а други ги прескачали. Мислели, че огънят ще изгори или пропъди чумата.

Други бягали в Очиндол в Комичината дупка, а от Лесковдол и Редина идвали в Лакатник. Мислели, че колкото по-далеч се бяга от чумата, толкова е по- сигурно.

Старите хора чували чумата как плаче като малко дете и обикаля къщите.

Житото презряло и окапало. Нямало кой да го жъне.

След като преминала чумата, в селото се върнали малочислени семейства. Други останали в "държавите" си. Някои семейства напълно изчезнали.

Населението наричало това време "беглато" и " теглато".

Чума се явила и през 1830 г. За да увеличат населението в селото, турците докарали семейства от Меча поляна втори път.

Цено Петров (1818-1918) слага началото на Ценовския чорбаджийски род. Петко Георгиев, хитър и умен, на рода Георгинци (Георгиевци).

И двата богати рода са били в добри отношения по- между си, с властта и са дали своето отражение в политическия и икономическия живот на селото, както до Освобождението, така и след това, до 1944 г.

ТУРСКИ ХАН И КРЪЧМИ

Когато идвали турците в селото, пъдарят ги разпределял по къщити за храна и спане.

След като се появили двата чорбаджийски рода, Ценовци и Георгинци, бирниците и чиновниците предпочитали да ядат и спят у тях. Пъдарят и сеизинът събирали храна от населението за тях и за конете им. За да се облекчат от тях и за търговски цели, чорбаджиите си направили кръчми. Георгинската кръчма беше пред днешната търговска сграда, а Ценовската - насреща, отдолу. Те имаха в тях и стаи за спане. Но турците яли и пили в кръчмите без да плащат. Тогава те намислили нещо друго. Организирали населението и направили турски хан - кръчма с кухня, стая за спане, мазе, чардак и яхър. Турският хан беше на мястото на фурната. В него е имало доверен кръчмар и готвач, който е посрещнал турците. Постоянно седалище на пъдаря станал този хан. В края на робството турският хан е служел за вечерно училище на възрастни.

Имало е още кръчми: Механджийската - над фурната и в Мохлузката къща, на запад от фурната. Всичко е имало пет кръчми в селото.

Една кръчма е имало на мястото на опожарената черква " Св.Спас" в западния ъгъл между р. Пробойница и Искъра. Тук са преспивали пътници, които са минавали Искъра с лагя. В това ханче, любимо място за турците, винаги се е готвело месо. Под стрехата му висели постоянно овчи и кози кожи. Много човешки кости и скелети са намерени в една дупка до ханчето и покрай Искъра. Това ханче се наричало "Чингине хан".

ДУХОВНО ПРОБУЖДАНЕ

През турско робство населението на село Лакатник било неграмотно. Служели си с рабуш (на дъска правели нарезки). Само турският пъдар, бирникът и свещениците били грамотни. През Лакатник минавали турски чиновници и търговци, които били доста грамотни. Населението общувало с тях и видяло, че не е зле и те да бъдат образовани. Нуждата от грамотност добре се осъзнала.

Около 1800 г. в с.Лакатник се открило светско вечерно училище за възрастни. Записали се 16 човека. Няколко човека идвали и от с. Бов.

Училището се помещавало в Беновската къща. През това място сега минава улица покрай долчинката. След това се преместило в една стая на Георгинската кръчма. След направата на турския хан, то било преместено там.

Около стените били поставени дъски и на тях седели учащите се. След това училището станало за деца.

След Освобождението то се развило в шестокласно училище.

Пръв учител бил от с. Своге от родо на Камерярете, който бил и свещеник по това време. В това училище са учили поп Аекси и поп Илия, а след това са били и учители. И поп Мартин, игумен на "Седем престола", бил учител в това училище.

От това училище излезли попове, търговци, войводи, комити и старейшини.

Че по време на турско в Лакатник е имало грамотни хора, доказва документ (договор за продажба на кон), намерен в архива на Величко П. Вражалски. Договорът е от 25 март 1873 г., написан на български.

Чорбаджиите дядо Цено и дядо Петко не посещавали това училище. Не искали да седят заедно с прости и бедни селяни. Дядо Цено знаел да пише с криви букви, а дядо Петко бил неграмотен. Той повикал за сина си Георги учител от Осеновлак. Не искал да го прати в народното училище. Дядо Георги често казал: "Простият народ не трябва да се учи, защото после трябва капа да му сваляш".

НАЦИОНАЛНО ОСЪЗНАВАНЕ

Съпротивително движение. Двата попа - Лакатски комити.

Те са живели между 1780- 1831 г. в местността Корита и в с. Лакатник.

В местността Корита, под къщата на Петко Еленков, са живели баща и син, поп Алекси и поп Илия. И двамата били силни, пъргави, умни и безстрашни. Колкото служели на бога, много повече на своя народ и поробеното си отечество. До кръста носели оръжието си. Поп Илия бил стрелец. От голяма далечина улучвал лула или ябълка на рамо. Прерипвал копи сено. Напуснали Корита, за да бъдат по-близо до черквата и си направили къща в с. Лакатник - пред старата къща на Ламбовци. На тяхно име в местността Корита се нарича Попови камък с малки пещери, в които някои се криели от турците. У Петко Еленков до скоро е имало тяхна голяма бъклица 45 см широка. В нея си турял сол. Останал е от тях и един кантар, който е мерил 50 оки. Петко Еленков го преправил да мери килограми. Двата попа били учители във вечерното училище за възрастни. Покрай религиозните разкази, те говорили на учащите се за славното минало на българския народ и за освобождение на България от турско робство.

Поп Алекси завеждал енорията в с. Лакатник, а поп Илия - в Очиндол и околните села. И двамата били честни, справедливи и защитавали своя народ от турци и кърджалии. Кърджалиите на малки групи, добре въоръжени, обикаляли кръстопътища и проходи, пресрещали бирници и търговци и ги ограбвали. И през Лакатския проход минавали. Те биели селяните и ги мушкали с нажежено желязо за пари. Не напускали къщите, докато не се наядат и не получат пари. Ако не получат пари, откарвали добитък и го продавали. От някои селяни купували добитък. Други кърджалии отивали и им вземали парите. Населението страдало от тях. Двата попа, бидейки храбри и безстрашни, поискали от турската власт разрешение. Те издирили сърцати хора и образували чета от 30 комити в с. Лакатник с войвода Съби (Съботин), в с.Осиково, с войвода Исмо от Ружинския род, който бил войвода 20 години на комити и в с. Зимевица с воевода Пеянко. Те ги въоръжили. Събрали ги на съвещание в местността Берчовица и на стрелба и как да се справят с народните изедници.

И двата попа имали яки и пъргави коне и винаги с тях пътували.

Веднъж като се връщали те от София, видели в с.Лесковдол една група кърджалии, от която населението много страдало. Поповете я унищожили. Няколко пъти те избивали такива групи при Искъра, идвайки от Северна България, за да минат през Лакатския проход.

Веднџж кърджалиите ограбили добитџка на селата в Белите речки, преминали Искџра и се запџтили кџм с. Лакатник. Мџже и жени плачели подир тях за добитџка. Поповете научили, възседнали жилавите си коне и ги разбили. Стопаните си прибрали добитџка. Кърджалиите винаги носели пари. Поповете ги вземали.

Преоблечени като комити, поповете със своята чета от с. Лакатник причакали на Арабаконашкия проход една група кърджалии, които идвали от Северна България за София. По нареждане на поп Илиџ четата се настанила по протежение на прохода, а той се качил в един бук и казал: "Щом грџмна и вие ще почнете да стреляте". Кърджалиите се движели по пџтя, а след тях, на бял кон, бил главатарџ им. Поп Илиџ стрелял в главатарџа, но не го улучил. Рипнал от бука и побџгнал в гората. Главатарџа почнал да го гони с конџа си, но не го настигнал. Дџрветата пречели. След това обџрнал конџа си и избџгал. Четата избила по-голямата част от кърджалиите, взела им парите и орџжието.

Веднџж поповете и попадиите отишли вџв Враџа. Попадаиите били хубавиџи. Пашата ги видџл и много ги харесал. Заповџдал да ги докарат у дома му. Поповете разбрали каква е работата и казали на попадиите да се съгласџват на всиџко, каквото им каже пашата. Пашата поискал да останат в дома му за негови жени. Тук те ще живеџт много добре.

Попадиите и поповете дали съгласието си, но помолили пашата да даде откуп за тях, та и поповете да живеят добре. Помолили го да вземе пари и да излязат вън от града на разходка и да се спогодят за откупа. И когатосъгласието се постигнало, пашата извадил парите и почнал да ги брои. Поп Илия силно го ударил по главата и той паднал на земята. Взели му парите и оръжието и изчезнали.

Двата попа отивали с конете си в с.Чипровци, за да се запознаят как се организира въстание.

Четата на поповете имала в с. Лакатник 12 комити с войвода Съби. Щом пристигнали турците в Лакатник, турският пъдар ги разпределил по къщите на храна и спане. Момите, булките и ергените забягвали в гората. Комитите излизали в гората на една височина до селото. Ако през нощта някой се оплаче от турчин, комитите веднага слизали в селото и турчинът веднага изчезвал. Така ред години много турци изчезнали от селото. Това нещо озадачило турците. Те открили, че тези убийства се връщат от комитите, криещи се в гората. Една нощ турска войска обкръжила височината и избила комитите. Паднал леш - трупове.Населението нарекло тази височина Лешчевица. Майките, жените и населението много оплаквали жертвите.Това място нарекли Плачевица.

Турците наредили да се изсече гората, за да няма къде да се крият комитите. Тази жестокост събудила голяма омраза у селяните. Всякой гледал как да си отмъсти. Поповете образували чета с нови комити.

Поповете били във връзка с комитите в селата Очиндол, Злидол, Осеновлак, Бов, Зимевица и Осиково.

Поповете преследвали и турските бирници, които ограбвали, биели и мъчели българите. С тия пари купували оръжие и въоръжавали нови комити. Подпомагали и някои семейства, изпаднали в бедност.

Те не ограбвали турски бирници кито идвали в с. Лакатник или минавали през него, за да не възбудят съмнение.

Те пратили човек от с. Лакатник във Видин, за да стане кочияш в конака на турците. Уговорили, когато турците ще прекарват хазната за София през Петрохан, да им обади. И по даден знак да избият охраната и началника. Така и станало. Кочияшът съобщил на поповете деня, в който щял да прекарва хазната през Петрохан. Поповете с четата се метнали на конете си и отишли да чакат.

. Убили охраната на хазната заедно с началника, който бил много близък на валията в София. Жената на началника на охраната поискала от валията да се открият убийците и да бъдат избити.

Кочияшът се върнал във Видин с празна хазна и разказал за случилото се. Веднага се почнало издирване на убийците и грабителите. Съмнението паднало върху кочияша. Щом са го оставили жив, значи е съмишленик. Вниманието се насочило към родното село на кочияша - село Лакатник.

Проверката установила, че поповете са добри и помагали на бедните с пари да си плащат данъци. С конете си постоянно пътували и се бавели по няколко дена и седмици. По- богатите не били доволни от тях защото им пречели на сметките. Не могли евтино да вземат добитъка и имота на данъкоплатците. Даже се чудели откъде вземат пари... И клисарят (черковният прислужник) не бил доволен от тях, защото по няколко седмици се бавели някъде и не отваряли черквата. Нямало черковен доход.

Проверката установила, че в Лакатник един бюлюкбашия с двама сеймени (стражари). След като яли и пили в турски хан, отишли да спят в една къща. Тук посрещнали турците, приготвили леглата за спане и им направили кафе.

На сутринта турците изпратили жена да повика поповете на приказка и на кафе, но без пусат (оръжие), защото е неприлично да се отива при султански хора въоръжени. Тръгнали без оръжие. Младата попадия казала на поп Илия да си вземе оръжието, защото ще ги разкъса с ноктите си. Те отишли в къщата и заварили трима турци и един човек, който бил сеизин. Жената им направила кафе. Почнали да го пият. Младото турче често излизало и влизало неспокойно. При едно от излизанията на турчето другите двама турци бързо излезли, уж че чули нещо. Турчето заключило вратата, а двамата турци веднага стреляли през прозорчето. Поп Алекси паднал убит, а поп Илия се покотерил по веригата, която висела над огнището, за да избяга през комина, но турците веднага влезли вътре, смъкнали го от веригата. Почнал се бой. Турците рекли на сеизина: "Какво гледаш? Не виждаш ли, че може да загинем?" Човекът взел едно дърво от огнището и ударил поп Илия по главата. Той паднал полумъртав. След това го вързали. Обесили го пред турски хан. После им отрязали главите. Набучили ги на пръти и ги разнасяли из селото за поука. Поповете убили без разпит и съд. Това станало в 1831 г.

Сезинът ударил поп Илия по главата, защото бил недоволен от него, че го пренебрегнал и не му давал пари. Освен това турците го упрекнали, че не си гледал работата, не следял и не донасял за тия прояви на поповете. Всичко това помрачило българското му съзнание. Вместо да му помогне и да избият турците, той посегнал на него. Този сеизин бил мразен от селяните до гроба. Но турците били доволни от него.

Попадиите се научили за убийството на поповете. Вземали децата си и част от парите, а останалите с мешината пуснали в топлината над Скока. Крили се в гората една седмица.

Турците отишли в дома на поповете, вземали им конете, позлатеното оръжие и каквото им трябвало. Подпалили къщите им. След това подпалили и черквата, която хранела бунтари и комити. Родителите и роднините на поповете и селяните погребали телата им от опожарената черква. Всички скърбели и плакали за скъпата загуба на двамата попове, които държали буден българския дух и вдъхновявали омраза против турския поробител. Но явили се други комити, които подели делото.

Лакащанки отивали на жътва в Софийското поле при богат турчин. Там видели попадиите и синовете им. Разговаряли с тях. Те им казали, че пасат овце на турчин, но скоро ще напуснат и ще отидат в Рилския манастир.

След реставрацията на черквата в 1872-73 г., а осветена през 1893 г., костите на поповете били извадени, поставени в сандъче и оставени в олтаря. Йеромонах Андрей, игумен на Седемпрестолния манастир и енорийски свещеник на село Лакатник от 1910 до 1914 г., вземал сандъчето с костите и ги закопал в гробищата. На въпроса на селяните защо прави това, той отговорил, че само на светии костите могат да стоят в черква. Гробът им никой не знае къде е.

И до ден днешен се говори за тия смели попове. Народът ги нарича ХВЪРКОВАТИТЕ ПОПОВЕ (защото Илия искал да избяга, хвъркне през огнището, оджака).

КОМИТИ

В началото на турското робство лакащани били добре. Били освободени от данъци и ангария, защото селото било дервенджийско. Но през последните столетия на робството привилегиите на селото били премахнати. Турската държава воювала постоянно и имала нужда от много пари. Бирниците започнали да събират всички видове данъци и такси, като си служели с бой и затваряния. Освен това групи от кърджалии и черкези минавали през селото и го ограбвали.

Разслояването на населението на по – богати и бедни още повече засилило теглото на дедните. Никой не мислел за селяните. Те почнали да обедняват. Недоволството растяло. В началото на 19-ти век се появил народни защитници – комити. Родоначалници на Лакатското съпротивително движение били двата попа комити – поп Алекси и поп Илия. След убийството им, комитите и будните селяни разбрали, че само в оръжието е спасението и врагът трябва да бъде убиван.

Много са спомените за силни и смели лакащани, ходили хайдути. Някои казвали, че ходели в други села да цепят щенди (дъски), други на лов и не се връщали по доста дни.

Засилила се съпротивата и в селото, особено към края на робството. Турският пѣдар ял бой, бил убит един бирник. Вута Вражалски (дядо на поета Александър Вутимски) от местността Грамада, убил турчин при Вражалската воденица в Габровница. Майка му почернила лицето на турчина, за да не бъде разпознат. Хвърлили го във водата (и до днес се знае Вутино вир). Турците търсили Вута и само скорошното освобождение го спасило. Турците хванали двама комити и ги подкарали за София. Заклали ги в Манастирска ливада. Главите им отнесли в София. Четата на Панайот Хитов преминава Искѣра недалеч, североизточно от Лакатник на 26 юли 1867 г.: „Вечерта преминахме Искѣра и като бяхме насядали да се обущаме, насреща ни по реката се зададоха потеря от 30 души черкези, но не посмяха да стрелят и се разминахме.” (П. Хитов – Спомени от хайдутството. 1975 г, стр 203). На 29-и с. г. четата преминава през Дупни връх (сега Дружево).

Това минаване повдигнало духа на комитите и населението.

Комитите от с. Лакатник, с. Бов, Осеновлак, Злидол, Очиндол се събрали на съвещание под Ганчовчанете в местността Габровница в крушака, където имало пчелин, заграден високо с тръни.

ПОП МАРТИН И ВЪЛЧАН ВОЙВОДА

Поп Мартин е роден в село Ботин, Русенско. Бил е игумен на манастира Седем престола. Заедно с Вълчан войвода от с. Осеновлак образували чета от 20 комити, които пазели населението около прохода Лакатник – София от турци, кърджалии и еничери. Имали добри коне. Бързо се придвижвали от едно място на друго. Те били страшилище за народните изедници. По това време Лакатник останал без черква и свещеник. Поп Мартин пожелал да остане свещеник в селото. Населението го приело.

Но една тежка неправда била сторена на поп Мартин. Веднъж на път за София в къщата му се отбил Видинският паша Мануил бей и хвърлил око на хубавата попадия. Попът го нагостил богато и без да подозира измамата, приел да гостува във Видин, заедно с попадията. Там кадъните на пашата поканили попадията да влезе в храма и стане жена на пашата. Слугите набили попа и го изгонили навън.

Вечерта попът тръгнал не към Лакатник, а да търси Вълчан войвода, с който водил чета 20 години. Срещата станала на воденицата на Скакля под с. Заногe.

Попът се явил бос, гологлав, с окъсано рамо и рошава глава. Бил жълт като мъртвец.

Вълчан знаел за случката и казал: „Спасението ти е тук. Ето ти пушка, закачена на ореха.” Поп Мартин рекъл просълзен: „До сега целувах христовия кръст, от сега нататък мой бог ще бъде тая пушка. С нея ще служи литургия на изедниците.”

Вълчан имал свой човек във Видин. Пашата се готвел да отива в Цариград. Продал всичко и тръгнал с парите и охраната си. Човекът обадил на Вълчан за тръгването. Вълчан, поп Мартин и други хайдути причакали пашата на Петроханския проход. Убило го. Избили охраната, взели парите и си ги разделили. Закопали в Скакля два празни котела (из историята на Седем престола и Софийска правда от 28.01.1973 г, бе 11). В една местност на с. Заногe до скала има основи на черква. Тук се намира една плоча с надпис – В.В. 1844?

Поп Мартин не се върнал вече в Лакатник, но отмъстил за попадията си.

РАЗСЕЛВАНЕ

Селото станало голямо, но селяните били бедни. Те всеки ден отивали и се връщали от вторите си държави, в които имали къщи, кошери и добитък и на гръб носели, каквото произвеждали. Някои имали добри земи около селото, но част от тези земи минали по разни начини в ръцете на по – богатите. Мнозина станали пастири, слуги и ратаи на тях. Народът ставал от ден на ден по – беден. Турците забелязали това и наредили, който иска да напусне селото и да живее, където намери за добре, да отглежда повече добитък, особено кози, защото има много гора за шума и паша. Турската държава имала нужда от месо и кожи.

Селяните така и направили. Мнозина напуснали селото и се заселили във вторите си домове или си направили къщи и кошари в незаети места. Мнозина просвоили много ливади, пасбища и гори. Турската власт видяла, че и от имота може да се вземе данък. Мнозина се отказали от заграбения имот и оставили толкова, колкото могли да обработват. Най – много кози започнали да отглеждат в Габровница. Някои имали по 100 – 150. Населението позамогнало.

ХРИСТО БОТЕВ. БОТЕВИ ЧЕТНИЦИ

Двама лакащани гледали във Врачанския балкан овци и кози на богат турчин. Ботев отишъл при тях и ги попитал, имат ли нещо за ядене. Те отговорили, че имат бутаница (бито кисело мляко). Ботев ги накарал да пият от нея и да му дадат. Страх го било да няма отрова.

Седем четника от разбитата чета на Ботев минали Искъра при Лютиброд и отишли в Ржана. От там дошли в Лакатското Било. Тук били посрещнати добре и нахранени. Дали им храна и за по път. Четниците помолили да им покажат пътя за Сърбия. Показали им го. Слезнали при лагята при Искъра. Отишли при един овчар от Осиково. Казали му кои са и къде искат да отидат. Той отвърнал, че сега не може, през нощта ще ги заведе към тодорини кукли и от там сами ще отидат в Сърбия.

Други трима четника минали Искъра при село Оплетня и стигнали до Дръжанчова нива. Един куц четник изчезнал, а другите двама минали през с. Лакатник. Единият казвал: „Аз съм Дако Йонков от с. Гложане, Тетевенско, на 21 година. Търсят ли ме турците, нека ме хванат.” Отишли в местността Кореньо при един козар. Купи ли си яре и там го яли.

Турският пъдар искал да види български комити. Облякъл се в бели дрехи и с един селянин отишил в Кореньо и ги видял. Оттам четниците се запътили на юг и отишли в Брезовдол.

Първенец от Лакатник изпратил в София човек да съобщи в конака, че през Лакатник са минали двама комити. Това било направено по две съображения: да не бъде обвинен, че закриля комити и да се покаже вяност към турската власт.

ВАСИЛ ЛЕВСКИ. ОБРАЗУВАНЕ НА ТАЕН РЕВОЛЮЦИОНЕН КОМИТЕТ

Васил Левски няколко пъти минавал през махала Габровница за манастира Седем престола.

През с. Лакатник минал три пъти през 1868-69 година с цел да образува Таен революционен комитет. Първият път минал с коня си като търговец на кожи. С много селяни се срещнал и ги подканял да образуват комитет, но всички отказвали. Страх ги било, че ще бъдат наклеветени на турската власт.

Дошъл втори път в селото като висш турски чиновник, за да узнае има ли недоволни от турската власт. Първенците му посочили такива лица. Васил Левски казал: „Веднага отивам при тях да им кажа да си свият опашките. Турската власт достатъчно е силна и лесно ще се оправи с такива.” Отишъл при тях и им казал мнението на първенците.

Те дали съгласието си и образували таен революционен комитет от четири човека – двама от селото и двама от кошарите (къщиците) вън от селото.

Всякой член на комитета събирал оръжие.

Но в архивите на Величко П. Вражалски четем: „ В наше село комитет В. Левски не е основал. Изглежда, че се е страхувал. В Бов Левски е основал комитет. В него е бил чичо ми, като бовски зет” (става въпрос за чичо му Вута Вражалски).

Васил Левски трети път минал през Лакатник, но сега пък като търговец на кожи и посетил членовете на комитета. Вута казал на жена си: „ Никому не казвай, че се срещам с Васил, защото, ако се научат турците и помен от нас няма да остане.” Той рядко спял в дома си, че турците често го търсели.

Левски обичал да почива под едно дърво на Джеречина и да се любува на селото, сгушено в котловинка с малки сламени къщички.

ПОМОЩ НА РУСИТЕ

Няколко лакащани отишли на Арабаконашкия проход, за да помагат на нашите освободители и там загинали, само един се завърнал.

Лаканци дали много говеда на руската войска.

БЯГАЩИ ТУРЦИ

Турците много се изплашили от русите и бягали на юг към Цариград.

Осем турци яли и пили в Билото. Дошъл от Враца човек. Турците го попитали какво ново има. Той казал, че гюлетата на руските топове падат в Каличина бара. Турците оставили яденето и побегнали.

Група турци бягали въз течението на р. Искър. Те карали много овце от Белите реки.

Две групи минали през селото. Първата група е взела един от Лакатник, за да ги води към София. Водил ги до с. Желен. След няколко деня се върнал. Втората по – голяма група, се настанила в селото и взимала за ядене всичко, каквото намирала. Всички кокошки изловили. Селяните избягали в горите и взели със себе си колко могли да носят. И добитъка откарали в горите.

За да се отърват по – бързо от тях, селяните скроили план. Няколко човека отишли на връх Куленица, а други – на Лешчевица. От Куленица се разнесли три изтрела и силно „Ура“, а след това от Лешчевица. Турците помислили, че русите са ги обкръжили и бързо побягнали към Джеречина.

Бягащите турци, ако настигнали или срещнали някакъв добитък, убивали го и го взимали за ядене. Взели със себе си много коне и магарета, натоварени с багаж и храни. Карали още много добитък, говеда и кози.

ПРЕБРОЯВАНЕ

Феликс Каниц (1829 – 1904), унгарец, роден в Будапеща, бил страстен пътешественик. През второто си пътешествие от 1862 до 1874 г. т. е. цели 12 години многократно кръстосвал Дунавска България и пресякъл осемнадесет пъти Стара планина. Посетил и Лакатник.

В Габровница забелязал напуснати колиби.

„В двора на селския чорбаджия, дето бяхме отседнали – пише Каниц, - всичко беше в движение. Постепенно се събраха всички жители на селото. Гостоприемните, малко сурови хора, вземаха всичко на сериозно. Европейци с двама турски жандари не беше нещо обикновено. Бързо мнозина разбраха моята истинска цел и се надпреварваха да обясняват това и на другите. Само преди няколко години Лакатник е броел 200 къщи. 50 фамилии са се преселили от тук след черкезката колонизация в Оряхово.

След настаняването на тези разбойнически номади (скитници) главният поминък – скотовъдството, много западнал. Въпреки това Лакатник още през 1871 г. е притежавал около 10 000 овце и 3000 кози.

В 1878 г. русите направили преброяване с цел да се уточнят запасите с оглед успешното завършване на Освободителната война. Данните са взети от Централния държавен военноисторически архив – 430 арх. , ед. 207.

В селото имало 188 български къщи.

584 мъже и 530 жени (лист 221).

1050 рала обработваема земя и 620 коси ливади (лист 281).

Добитък 81 вола, 208 крави, 80 коня, 2152 овце, 2065 кози, 40 свине, 42 коли и 75 товари – двуколки коли (лист 282).

СТРОИТЕЛСТВО

Направа на ж.п. линия.

През 1894 – 1897 г. е направена ж. п. линията София – Мездра. Имало три плана за линията: един – да мине през Арабаконашкия проход, друг – през Петроханския проход и трети, най – труден и скъп, през Искърското дефиле. От Лакатник ходила делегация в София да молят да не минава линията тук, за да не се плаши добитъкът. Само Стоян Ценов, народен представител, настоявал да мине през Искърското дефиле. Линията, мостовете и тунелите са строени от италианци, албанци, сърби, черногорци, македонци и българи. С воловете прекарвали камъни и друг строителен материал. Линията била давана за строеж на парче – участък. Тунелът на Варианта пропаднал и затрупал шест души италианци. Жените им ги оплаквали една седмица и си заминали за Италия. Под пропадналия тунел на линията поставили дървени колове и греди. Тук ставало прехвърляне на багажа и строителните материали. Вагоните бутали с ръце. Големите подзиди на Варианта се правели над две години.

Кантонът в Милькова ливада служел за спирка. Спирката се казвала „Милькова ливада”, а по – късно гара Лакатник. Влаковете спирани на прелеза под боровата гора.

В денонощие минавали само два влака – от София и за София. Сградите в секцията служели за канцеларии и складове.

Чужда компания искала да построи фабрика, която да топи рудата от мина Плакалница и Издремец. Собственикът искал много пари за мястото. Компанията се отказала и построила фабриката до село Елисейна. Тогава населението много го критикувало, но това било за добро. Сега въздухът тук е чист.

Каменния мост на р. Искър бил издействан от Стоян Ценов. Той казвал, че този мост ще свързва Северозападна България с ж. п. линия София – Мездра. Италианецът Мусо го е направил през 1897 – 98 година. Стоян Ценов издействал и прокарването на шосето от гара Лакатник до с. Лакатник. Също издействал направа на амбулатория в с. Лакатник и назначаването на фелдшер. Тази сграда по – късно служеше за пълномощничество и канцелария на ТКЗС.

ДИМИТЪР ВУТОВ ПЕНЧЕВ – ЩЕДРИЯТ ДАРИТЕЛ НА С. ЛАКАТНИК

Димитър Вутов е роден в Лакатник в местността Петлюк и като младеж отишъл в Америка на печалба. Заболява сериозно от язва и се връща в България. Лекарите му казали, че трябва да си направи операция, но е рисковано, защото е слаботелесен. Тогава той повиква няколко лакащани и им казал:- Ще си правя операция. Искам да направя завещание. Имам 200 000 лева. Вместо да ги дам на роднини, ще ги дам за обществени цели. Така името ми ще се помни. Давам 100 000 лева за направа на читалище, 50 000 лева за погребение с музика и направа на хубав паметник на гроба ми, по 5000 лева на моите роднини, а останалите суми да се водоснабди училището, да се направи каменна чешма с надпис, че е от мен и да се почне строеж на прогимназия над читалището. да се почне строеж на прогимназия над читалището.

При операцията почива през 1930 година.

Строежът на читалището почва през 1932 година.

Когато Вълко Минов Балкански бил кмет, наредил да се огради училището и черквата с висок зид (1900 г.).

Общината беше на мястото на читалището в горния преден край.

Стоян Ценов организира населението за направа на паметник за увековечаване паметта на загиналите лакащани в Балканската и Междусъюзническа война през 1912 – 13 г.

Стоян Ценов, като народен представител и общественик, е оставил след себе си много полезни дела и добро име. Роден е през 1860 г. и починал през 1923 г. , на 63-годишна възраст.

УЧИЛИЩЕ В СЕЛО ЛАКАТНИК

В началото децата учили в турския хан и после в кръчмата на Георгинци. През 1899 г. Стоян Ценов издействал помощ от Софийската окръжна постоянна комисия и било направено голямо училище в черквата. Дъските били донесени от населението на гръб от с. Искрец през Добърчин, а плочите от Ручева глава, прекарани с двуколки и шейни.

Децата са писали на каменни плочи с калеми (меки каменни моливи). Написаното изтривали с гъба или парцал.

Покрай стените били поставени дъски за сядане. После направили дълги чинове от букови дъски за осем деца.

Учители били Петър Еленков, Иван Колчаков, Савчо Милков, поп Иван от Брусия, Пешо Георгиев и др. Имало е шест отделения. Някои години училището не побирало децата, затова учили и в мазето.

Най – много учителствали – по 35 години – Кръсто Георгиев, който през цялото време бил главен учител, и Величко Петров Вражалски.

Те са дали просвета на стотици лакащани. И двамата бяха цигулари и веселяха младежите при вечеринки и празници. Те са едни от основателите на читалището.

Величко Петров беше общественик и читалищен деец. Беше добър актьор. Сам пишеше пиески.

НАИМЕНОВАНИЯ

Джеречина.

Произлиза от думата реч. Всяка сутрин и вечер от това място се чувало от работливите селяни песни, смях и глъч. Джерекат си, приказват си.

Миново бърдо.

Бърдо е малко възвишение. През него има път за минаване и от тук Миньово бърдо. Миньовски камък – камък за минаване. Под камъка има път. Според Тоша Вражалски там са били кошарите на Мино Балкански и от там - Миново бърдо и Минов камик.

Турска запакъ.

Думата запакъ е съставена от представката „за” и съществителното име път. Ние сме от западащото наречие. Вместо път се казва „пакъ”. Турска запакъ значи турско запътване. Конете на турците тук са пасли, защото добре се виждали от селото. Турците от тук се качвали на конете и се запътвали за София през Стара планина.

Тук за завършват писанията на Кръсто П. Балкански.
Дано се намери българско сърце и благословена ръка,
които върху тези здрави темели доизградят
неръкотворния паметник на житието на лакащани!...

Начало